

- правового регулювання: Монографія, 2-ге видання. – Х. Право, 2018. – 344.
2. Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право : підруч. – 2-ге вид – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 528 с.
 3. Основи римського приватного права: Підручник / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін. – Х.: Право, 2008. – 224 с.
 4. Баранов О.А. Інтернет речей і штучний інтелект: витоки проблеми правового регулювання / ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні : збірник матеріалів II-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 17 листопада 2017 р.). – Львів : НУ «Львівська політехніка», 2017. – 318 с. (С. 18-42).
 5. Баранов О.А. Інтернет речей (IoT): робот зі штучним інтелектом у правовідносинах // Юридична Україна. – 2018. – № 5-6. – С. 75–95.
 6. Баранов О.А. Інтернет речей (IoT): регулювання надання послуг роботами зі штучним інтелектом // Інформація і право. – 2018. – № 4. – С. 46-70.

Кізлова Олена Сергіївна,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного та господарського права і процесу Міжнародно-гуманітарного університету

ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВА ОСОБИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Швидкий процес розвитку сучасного суспільства робить інформацію ключовим елементом у житті людини, а права особи в сфері інформаційних відносин, – невід’ємною частиною прав та свобод особи, закріплених на конституційному рівні. Про важливість інформаційних відносин у всіх сферах життєдіяльності суспільства та держави, свідчить розповсюдження використання інформації, а саме одержання, зберігання, використання та поширення. Усі процеси, що відбуваються у суспільстві, а саме виробництво товарів та послуг, їх розподіл, збут, створення і використання новітніх технологій ніяк не можуть існувати без використання інформації. Результатом цього є перетворення сучасного світу у всесвітню інформаційну мережу. При цьому, основною метою держави повинно стати забезпечення державної підтримки розвитку інфраструктури надання інформаційних послуг через мережу Інтернет; створення умов для розвитку підприємницької діяльності та конкуренції у галузі використання каналів електронного зв’язку, забезпечення конституційних прав людини і громадянина на вільне збирання, зберігання, використання та поширення інформації, свободу думки і слова,

вільне вираження своїх поглядів і переконань. Цьому сприятиме національне законодавство у сфері охорони та захисту прав та інтересів приватних осіб.

Незважаючи на те, що існує безліч точок зору щодо визначення поняття «інформаційне суспільство», ця категорія не є правовою, але воно широко використовується у правовому полі. Це пов'язане, насамперед, з тим, що основним об'єктом, щодо якого виникають інформаційні правовідносини є приватно-правова категорія – інформація. Так, інформаційне суспільство – це новий етап розвитку людства, в якому будь-яка людина за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій може отримувати, переробляти та розповсюджувати інформацію, а держава повинна забезпечувати якісний рівень інформатизації усіх галузей [1].

В літературі такий термін як «інформаційне суспільство» з'явився близько в 60х рр. XX ст. Однак деякі дослідники припускають, що термін виник у Японії завдяки професору Токійського технологічного інституту Ю. Хаяшн. І приблизно у ті ж часові рамки поняття було використане вченим-економістом Ф.Й. Махлупом із США. Відповідно до іншої версії, термін «інформаційного суспільства» ввели у науковий обіг одночасно американські та японські науковці Т. Умеасо та Ф. Махлуп. Вони досліджували динаміку розвитку наукоємних виробництв на початку 60 років минулого століття [2].

Основними ознаками, що визначають інформаційне суспільство, є такі:

1. вільний доступ людини до інформації;
2. високий рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій;
3. наявність розвиненої інформаційної-інфраструктури суспільства.

Крім цього, слід додати ще одну, вкрай важливу ознаку, – це можливість, закріплена на законодавчому рівні, охорони та захисту прав і свобод особи в інформаційному суспільстві. Цілий комплекс прав і свобод людини і громадянина, що визначають її правовий статус в сфері інформаційних відносин, міститься в Конституції України. Норми ст. ст. 32 і 34 Конституції є ключовими в цьому аспекті. Так ст. 34 Конституції визначає: «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для

підтримання авторитету і неупередженості правосуддя» [3]. Це право є «активним» за своїм змістом, оскільки представляє собою певну міру поведінки і для його реалізації людині необхідно вдатися до активних дій. Це право людини може розумітися як можливість здійснювати будь-які дії щодо збирання, обробки, створення, зберігання та розповсюдження інформації у будь-якій формі, окрім випадків наявності прямих заборон з боку закону.

За останні десятиліття в українській правовій науці набув значного поширення термін «інформаційні права людини». Різні дослідники відносять до них неоднаковий перелік прав. Одні у цьому випадку говорять лише про право отримувати, використовувати та розповсюджувати інформацію, інші додають також і право на інформаційну приватність та право на честь і гідність, які часто протистоять першому праву. Треті – відносять до інформаційних прав людини лише нові права, що вже сформувалися чи лише формуються в умовах інформаційного суспільства, такі як право на доступ до публічної інформації, право на захист персональних даних, право на доступ до Інтернету. Ще однією поширеною позицією є віднесення до інформаційних прав широкого кола прав людини, які є важливими в інформаційних відносинах. Інформаційні права відносяться до окремої групи прав четвертого покоління – прав людства, основним призначенням яких є забезпечення процесу виживання людства як біологічного виду, збереження цивілізації та подальшої соціалізації людства [4].

ЦК України (ст. 302 ЦК України) передбачає таке особисте немайнове право особи як право на інформацію, і саме питання співвідношення інформаційних прав та права на інформацію викликає дискусію серед науковців. Більшість вчених приєднуються до думки про те, що право на інформацію не є тотожним категорії «інформаційні права». Поняття «інформаційні права і свободи людини та громадянина» є ширшим поняттям, оскільки охоплює не лише можливість «вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію будь-яким способом, на свій вибір» або навіть «можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів», а це усі права і свободи людини і громадянина, що мають інформаційний характер [5]. Основою інформаційних прав людини є право на інформацію, яке включає право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Право на інформацію як особисте немайнове право фізичної особи включає в себе можливість вільного, та необхідного для реалізації нею своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і

функцій. Відповідно основою права на інформацію є право людини на доступ (отримання) до інформації.

Зміст права на інформацію, вважає О.О. Снитніков, складають такі елементи: право на пошук інформації, право на володіння інформацією, право користуватись інформацією, право розпоряджатись інформацією [6].

Право на інформацію, як і кожне особисте немайнове право має свій спосіб, порядок і форму реалізації, здійснення і використання. Ці особливості випливають з природи та призначення цих прав [7].

Фізична особа згідно з ч.1 ст. 272 ЦК України здійснює особисті немайнові права самостійно. Так, здійснення права фізичної особи на інформацію полягає в тому, що вона може вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію, тобто це можливість:

а) збирання інформації, тобто надану законом можливість набуття, придбання, накопичення відповідно до чинного законодавства України документованої або публічно оголошеної інформації фізичними особами;

б) використання інформації, тобто можливість задовольняти свої інформаційні потреби будь-яким незабороненим чинним законодавством способом;

в) поширення інформації, тобто можливість фізичної особи розповсюджувати, обнародувати, реалізовувати у встановленому законом порядку документовану або публічно оголошену інформацію;

г) зберігання інформації, тобто забезпечення належного стану інформації та її матеріальних носіїв.

Але, право на інформацію у будь якому вираженні, як суб'єктивне цивільне право також має певні межі реалізації. Так, наприклад, Конституція України передбачає і можливість обмеження права на свободу слова на підставі закону в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. На відміну від статті 10 ЄКПЛ вона не містить такої підстави для обмеження права на свободу висловлювання, як необхідність в демократичному суспільстві.

Так, ЄСПЛ підкреслює, що право на свободу вираження пов'язане із обов'язками та відповідальністю. А тому воно може обмежуватись за умови дотримання низки вимог, встановлених частиною 2 статті 10 ЄКПЛ. Такі обмеження повинні бути:

- встановлені законом (який повинен відповідати критеріям ясності та передбачуваності; бути оприлюдненим та доступним для ознайомлення);

• вводиться лише для досягнення легітимної мети, яка визначена § 2 статті 10 Конвенції. З іншою метою вводити обмеження заборонено.

• бути необхідними в демократичному суспільстві, а саме:

– для їх введення повинна існувати нагальна суспільна потреба (оцінюються контекст, суспільний інтерес, статус особи та її вплив тощо);

– обмеження повинно бути пропорційним законній меті (необхідно знайти відповідний баланс між правом, на захист якого спрямоване обмеження, та правом на свободу вираження);

– мотиви введення обмежень повинні бути відповідними і достатніми [8].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / І. В. Арістова ; за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків : Ун-т внутрішніх справ, 2000. – 386 с.
2. Марущак А.І. Інформаційне право: Доступ до інформації: навч. посіб. / А.І. Марущак. – К.: КНТ, 2007. – С. 52
3. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Теорія держави і права / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 688 с.
5. Діордіца І. Класифікація інформаційних прав і свобод людини і громадянина. Підприємництво, держава і право. №7 2016. – Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/07/20.pdf>
6. Снытников А.А. Информация как объект гражданско-правовых отношений: Автореф. дис. канд. юр. наук. 12.00.03 / Академия МВД России. – С-Пб., 2000. – 21 с.
7. Кохановська О.В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юрид.наук: 12.00.03. – Київ, 2006
8. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 року. – К., 1999. – 19 с.